

УНІВЕРСАЛИ ІВАНА ВИГОВСЬКОГО ЛУБЕНСЬКОМУ МГАРСЬКОМУ ПРЕОБРАЖЕНСЬКОМУ МОНАСТИРЕВІ

Лубенський Мгарський Спасо-Преображенський чоловічий монастир заснував український церковний діяч Ісай Копинський, ігумен Прилуцького Густинського, Київського Межигірського та Київського Братського монастирів, фундатор Ладанського Покровського монастиря, один з ініціаторів створення Київської братської школи. Він також обіймав у різний час посади єпископа в Перешилі, Смоленську та Чернігові. 1631 р. обраний київським митрополитом, але 1632 р. усунутий з посади Петром Могилою й ув'язнений.

Після звільнення 1635 р. продовжував активну церковну діяльність. Помер 1640 р. і похований у Києво-Печерській лаврі.

Лубенський Мгарський монастир стоїть на горі правого берега р. Ольшанки (Мгар, за 6 км від м. Лубен. Неподалік від монастиря у долині в напрямку до р. Сули лежить село Мгар, звідси назва Мгарський).

Серед дослідників немає одностайності щодо часу його заснування. Одні, спираючись на Густинський літопис¹, в якому досить багато місця відведено історії Лубенського Мгарського монастиря, твердять, що монастир виник 1624 р., інші обмежуються вказівкою, що це сталося у першій чверті XVII ст.²

М. Астряб на підставі вивчення документів архіву монастиря схиляється до думки (і цілком слушно), що початок йому поклало надання Раїни Могилянки (1589—1619), матері Яреми Вишневецького, двоюрідної сестри київського митрополита Петра Могили від 18 січня 1619 р.³, в якому вона писала: «...иже яс повинности моей христянской, помнящи тежъ волю и предсвязыте славной памяти милого мол-жонка моего княжати Михайла Вишневецкого, именем его власнымъ позволиламъ и тимъ листомъ моимъ позволяю фундувати монастыръ за Лубнями, от Лубен пол-милъ, у лъсъ Мгарском, на горѣ, где перед тымъ бывала пасъка и, знат, сльши бывал перед тимъ колис и монастир. И поручиламъ тое мѣсце в владзу и виелякое спрово-вание [госпо]дину отцу Ісаии Густинскому и Подгорскому, которому и во всей маєт-

¹ Густинская летопись // Полное собрание русских летописей.— Спб.— Т. 2.— 1843; Историко-статистический очерк Лубенского Мгарского Преображенского монастыря.— Одесса, 1904; В о л к о в а Е. Дело подполковника Алексея Семенова с Лубенским Мгарским монастырем 1756 года // Труды Полтавской ученой архивной комиссии.— Полтава, 1915.— Вып. 13.— С. 175.

² М о д з а л е в с к и й В. К характеристику отношений между монахами Мгарского монастыря и лубенскими казаками в 1649—1661 гг. // Киевская старина.— 1906.— Март-апрель. Документы, известия и заметки.— С. 68.

³ А стряб М. Г. Лубенский Мгарский Свято-Преображенский монастырь // Труды Полтавской ученой архивной комиссии.— Вып. 13.— С. 33—82.

ности моей заднѣпрской ввесь рядъ и справу д [у] ховную злецѣламъ. Теперь, впочатку, дерево будованне старого замку, которое ся зыйдет, до того мѣсца с {вя} того дарую. Млинки обидва, нижній и вышний под тою же горою, на рѣцѣ Ольшанце с подданными на томъ же грунтѣ мешкающими придаю. И грунт от него так назначаю: от Ольшанки рѣчки вдовжъ до другой рѣчки Мгара обома берегами тихъ рѣчок, а вширь от Ложечкина Луки з лѣсом и зо всею окличностю тоей луки до Сулы рѣки.

А ижъ маю вѣдомость, же до пахання хлѣба грунтъ барзо ест тѣсний, теды воно будетъ монастиревъ пахати хлѣба и сѣна косити и до самого Удая рѣки, который то Удай, слыше, тамъ неподалеку того грунту идетъ. И чего колвекъ напотимъ до мѣсца с {вя} того на фундованне и разширене хвали Б [о] же будетъ потреба, охотне и ласкаве ставитися обѣцью. А тѣпер тот грунт зо всею окличностью и зо всѣми пожитками, в чимъ бы колвекъ пожитокъ в себѣ мѣти могли, на монастырь, на хвалу Б [о] жію оффѣрую и вѣчными часы дарую. Которого то грунту мают уживати спокойне, ненарушне, без вшелякой перешкоды, такъ отъ старостов, арендаров и подданых наших. Воно имъ будетъ будувати и млины ку пожитковъ своему в том же грунтѣ, от насъ назначенномъ, и вшелякий пожитокъ себѣ привлашати и примижати в чимъ бы колвекъ найпожитечъ себѣ мѣти могли»⁴.

Це надання Раїни Могилянки було підтверджено 5 вересня 1622 р. і 15 вересня 1627 р. Костянтином Вишневецьким, отікуном над родиною і майном покійного брата Михайла Вишневецького, після якого залишився малолітній син Ярема. 8 лютого 1636 і сам Ярема підтвердив раніше надані монастиреві маєтності, а 10 січня 1644 р. віддав йому млин на ріці Ольшанці. 17 лютого 1648 р. він звільнин монастирських підданих села Мгар від сплати сосового і чопового.

Під час визвольних змагань українського народу під керівництвом Богдана Хмельницького монастирі Лівобережжя, зокрема Лубенський Мгарський, опинилися у вогні селянських повстань і зазнали руйнувань. Монастирі прагнули не тільки повернути втрачене, а й розширити свої володіння. Гетьмані підтримували ці їхні прагнення. Вони один за одним видавали монастирям підтвердженія універсалі.

Будівництво перших келій Лубенського Мгарського монастиря було здійснене ченцями з Густинського монастиря. Тому спочатку Лубенський Мгарський монастир перебував у залежності від Густинського монастиря. Початок окремому його існуванню було покладено 1628 р., коли освячено дерев'яну Преображенську церкву, а ігуменом монастиря став Феодосій.

1684 р. з ініціативи гетьмана Івана Самойлович закладено мурований храм, добудований 1694 р. гетьманом Іваном Мазепою. Споруджений він на зразок собору Троїцько-Іллінського монастиря у Чернігові за проектом архітектора І. Бантиста з участю М. Томашевського. Закінчував будівництво майстер А. Пирятинський, геслярськими роботами керував майстер Д. Ворона. 1728 р. обвалилася склепіння собору, а 20 травня 1736 р. монастир потерпів від пожежі — були знищені всі дерев'яні споруди разом із Михайлівською церквою (збудованою 1690 р.).

Відбудований Преображенський собор одержав п'ятикутне завершення (раніше було 7 бань) і ліпне барельєфне оздоблення фасадів та інтер'єру (вдруге освячений 1754 р. київським митрополитом Тимофієм Щербациком). У 1762—1765 рр. майстер С. Шалманов виконав багатоярусний різьблений іконостас, один із визначних зразків архітектури доби українського барокко.

У середині XVIII ст. споруджено муровані келії (40×5 саженів, не збереглися), 1785 — бароккову дзвіницю (добудована в 1837—1844 pp.), 1786 р.— мурований,

⁴ Труды Полтавской ученой архивной комиссии.— Вып. 13.— С. 47, 48.

двоповерховий будинок ігумена, у другій половині XIX ст.— двоповерховий муріваний готель, наприкінці XIX ст.— теплу Благовіщенську церкву в псевдовізантійському стилі (в інтер'єрі збереглися залишки олійного живопису).

1737 р. ігуменом, а 1744 р. першим архимандритом монастиря був український освітній і церковний діяч, письменник Яким Горленко (1705—1754, у чернецтві Йоасаф)⁵. У Лубенському Мгарському монастирі перебував у чернецтві під іменем Гедеона син Богдана Хмельницького Юрій. На території монастиря поховані константинопольські патріархи Афанасій Пателаря (помер 1654 р.) і Серафим Анін (помер 1779 р.), київський митрополит Іосиф Нелюбович-Тукальський (помер 1676 р.), архиєпископ тобольський Амвросій Калембет (помер 1826 р.) і полтавський, а згодом псковський архиєпископ Мефодій Писнячевський (помер 1845 р.).

До монастиря було приписано скит, заснований на місці, де усамітнювався константинопольський патріарх Афанасій. Упродовж 1889—1891 рр. в ньому замість каплиці збудовано муровану однобанну Афанасіївську церкву, територію монастиря обнесено муром.

У кінці XVII—XVIII ст. ченцями, а також цивільними особами, зокрема копійстом Лубенської полкової канцелярії Гаврилом Галичем, складено літопис Лубенського монастиря, в якому викладена його історія з 1668 до 1775 р., наведені цікаві відомості про спорудження муріваних церков на Україні у другій половині XVIII ст.⁶.

1786 р. проведено секуляризацію монастирських маєтностей. Того ж року оригінальні документи були передані до Київської казенної палати, звідки в XIX ст. вони потрапили до Петербурзької археографічної комісії. Частина з них була опублікована⁷.

Наведені далі універсалії Івана Виговського запозичені з книги «Копій крепостей грамотъ и купчихъ, имеючиеся на всъ маєтности, грунта, мелници, двори монастирю Лубенскому Мгарскому наданіе и купленіе». Виготовлена вона 1729 р. за наказом намісника монастиря ченця Георгія Кувчинського, у зв'язку з проведеним генерального слідства про маєтності 1729—1731 рр.⁸ До цієї книги вписано вісім універсалів Богдана Хмельницького (від 23 лютого 1649 р. з наказом миргородському полковникові Матвієві Гладкому та прилуцькому полковникові Тимофієві Носачу карати всіх, хто втручається у монастирські справи і зневажає священиків, 9 травня 1651 р.—про покарання нападників на ченців, 22 січня 1653 р., 31 травня 1655 р. і 21 липня 1657 р.—про надання млина в селі Тишках, 31 травня 1655 р.—про закріплення за монастирем села Ольшанки, 29 червня 1656 р.—сіл Луки і Хітці, 5 березня 1657 р.—про надання монастиреві сіножатей, що раніше належали бернардинцям), дев'ять—Івана Виговського (від 26 серпня 1657 р., 19 березня 1658 р.⁹ і 15 серпня 1659 р.—на озера Чигирин-Діброе, 12 квітня і 18 липня 1658 р.—на Ксендзевські ліси і луки¹⁰, 25 серпня 1658 р.—на село В'язівок, 9 грудня 1658 р. і 26 січня 1659 р.), сім—Юрія Хмельницького, один—Якима Сомка, сім—Дем'яна Многогрішного, три—Петра Дорошенка, десять—Івана Самойловича,

⁵ Опис документів про діяльність Йоасафа див. у кн.: Ж е в а х о в Н. Д. Акты и документы Лубенского Мгарского Спасо-Преображенского монастыря.—К., 1913.

⁶ Киевская старина.—1889.—№ 4—6; 1891.—№ 3.

⁷ Акты, относящиеся к истории Западной России (далі — Акты ЗР). Т. V: 1633—1699.—СПб., 1853.—С. 89, 93, 99, 100, 102, 103, 105—108, 110, 111, 118, 122, 123, 128.

⁸ До Генерального слідства про маєтності Лубенського полку увійшов лише один універсал Івана Виговського: на село В'язок від 29 вересня 1658 р. Див.: Український архів.—К., 1931.—Т. 4.—С. 73.

⁹ Акты ЗР.—Т. V.—С. 102, 103.

¹⁰ Киевская старина.—1906.—№ 3—4. Документы, известия и заметки.—С. 67, 68.

п'ятнадцять — Івана Мазепи, однадцять — Івана Скоропадського, царські грамоти, заповіти, купчі, дарчі записи та інші — усього близько 400 документів. У книзі всі документи згруповані так: фундуши, універсалы. Права П'єсковські. Права Ковжицькі. Права Лысогорські. Права Слъгородські и Воронинські. Записи Лучанські. Права на разные дворы. Права Лохвицькі. Записи Снъжинські. Права Березотоцькі. Записи Кремянські. Права Лубенські. Права Хицянські. Права Миргородські. Записи на Булатец, Терни и Вязотовецъ. Записи на байрак Товстій. Записи Вулишанські. Грамоты царськые. Поза названими розділами пізніше вписано шість документів.

Як свідчить М. Астряб, ця книга невідомо коли і кому була взята з монастирського архіву і тривалий час ходила по руках. 1915 р. вона зберігалася в історика М. Василенка, який і надав можливість М. Астрябу ознайомитися з її змістом. Того ж року М. Василенко мав намір передати рукописну книгу до фундаментальної бібліотеки Київського університету святого Володимира. Цей намір ним був здійснений, і тепер книга копій актів Лубенського монастиря зберігається у Центральному державному історичному архіві України в Києві (далі — ЦДІА України в Києві), причому перші 8 аркушів у справі 19^a, а решта — у справі 127 (ф. 159, оп. 1).

Із названої книги публікуємо чотири невідомі універсалі Івана Виговського, зберігаючи повністю правопис копій 1729 р.

Іван БУТИЧ

№ 1

1658 р., серпня 25. Табір під Снітинцями.— Універсал Івана Виговського Мгарському Лубенському монастиреві на село В'язівець

Іоанъ Виговский¹, гетманъ з Войскомъ Запорозкимъ. Ознаймуемъ тимъ писанемъ нашимъ кождому, кому бы тилько о томъ вѣдати належало, старшинъ, черни и вщелякой кондиции людемъ, иж ми, особливий мъючи взглядъ на велебныхъ отцовъ мгарскихъ, надалисмо имъ з побожности нашей до часу слушного на помножене хвали и поратунокъ мъсца святого село Вязовецъ² прилеглое монастиреви Мгарскому, в которомъ всѣ обивательѣ знайдуючися, опрочъ козаковъ, абы велебному въ богу господину отцу ігуменови мгарскому и всей братіи монастира Мгарского повиновалися пилно приказуемъ, бо хто бы колвекъ з тихъ з обивателей волъ нашей былъ потивнимъ и въ послуженствѣ преречонихъ отцовъ не мълся знайдовати, то кождий таковий од насъ сродого не уйдет караня.

Дат въ таборѣ на Снѣтинцѣ³, августа, дня 25, року 1658⁴.

Іоанъ Виговский

ЦДІА України у Києві, ф. 137, оп. 1, спр. 127, арк. 47/53, 47/53 зв. Копія 1729 р. із заголовкомъ: «Універсалъ Іоана Виговского, гетмана, въ которомъ надаетъ село Вязовокъ монастырю Мгарскому, кроме козаковъ и приказуетъ, жебы повиновалися люде вязовецкіе».

№ 2

1658 р., грудня 9. Ржищів.— Універсал Івана Виговського Мгарському Лубенському монастиреві на Вовчанські млини

Іоанъ Виговский, гетманъ, з Войском Запорозкимъ. Паном полковником⁵, асаулом, сотником, атаманом и всей старшинѣ и черни Войска Запорозкого, кому толко сей нашъ оунъверсалъ показанъ будеть, да пилно доносим вѣдомости, ижъ мы, респектуючи на знищене и спустошене великое черезъ непріятелей⁶ монастира Мгарского обители Святого Спаса, далисмо для виловання и оуживаня велебному господину отцу Викторови Загоровскому⁷, ігуменови мгарскому зо всею братією: млини Вовчанскіе⁸, зо всѣми принадлежностями и пожитками в обнятю, которых млиновъ, абы жадень перешкоди и кривди, также в спокойном оуживаню чинит не важился, сурово и якънайпилней приказуемъ, вѣдаючи о том, ижъ кождого тоей нашей виразной волѣ спротивляючогося срокое за найменшою скаргою не минет каране, що иначай обы ся на дѣяло, и повторе пилно наупоминаем.

Данъ в Ржищевѣ⁹, дня 9, месаця декемврія, року 1658¹⁰.

Іоанъ Виговский

ЦДІА України у Києві, ф. 137, оп. 1, спр. 127, арк. 48/54 — 48 зв./ 54. Копія 1729 р. із заголовком: «Унъверсалъ Іоанна Виговскаго, гетмана, в которомъ надает млини Вовчанскіе зо всѣми принадлежностями».

№ 3

1659 р., січня 26. Табір в Угурінці.— Універсал Івана Виговського Мгарському Лубенському монастиреві на млин на Лубенській греблі

Іоанъ Виговский, гетманъ з Войском Запорозкимъ.

Ознаймуем сим писаниемъ нашимъ всей старшинѣ и черни Войска нашего Запорозкого, особливѣ еднакъ пану полковнику лубенскому, асаулом, сотником, атаманом и всему того полку старшому и меншому товариству, державцомъ и вшелякого стану людем, кому толко сей нашъ показанъ будеть оунъверсалъ, ижъ мы, респектуючи значное знищене и спустошене монастира Мгарского, которое через непріятелей и сваволцовъ поносит, далисмо на виживлене братію того ж монастира Мгарского млинъ в Лубнях¹¹ на рѣцѣ Сулѣ¹² будучий, Проциковский прозиваємий, зо всѣми пожитками и приходами, в обнятю которого млина и всѣхъ пожитковъ, спокойном оуживаню велебному о Хрестѣ его милости господину отцу Викторови Загоровскому, ігуменови помененного монастира Мгарского, абы такъ панъ полковникъ, яко и кождий з старшини и черни перешкожат и найменшої кривди чинит не важился, сурово напоминаючи, приказуем, вѣдаючи о том, ижъ кождого тоей нашей волѣ виразной спротивляючогося срокое от насъ воїскове за найменшою скаргою не минет каране, що иначай абы не било, и повторе пилно жадаем.

Дан в Угурінцѣ¹³ з табору, дня 26 месаця генвара, року 1659¹⁴.

ЦДІА України в Києві, ф. 137, оп. 1, спр. 127, арк. 48/54 зв.— 49/55. Копія 1729 р. із заголовком: «Унъверсалъ Іоана Виговскаго, гетмана, на млинъ стоячий на Лубенской греблѣ, Проциковский, прозиваємий, в которомъ его надаётъ».

№ 4

1659 р., серпня 15.— Чигирин.— Універсал Івана Виговського Мгарському Лубенському монастиреві на Чигирин-Дубровські стани й озера

Іоа́й Виговский, гетманъ з Войскомъ Запорозкимъ Сотнику и атамане Чигири [н]-дубровский,¹⁵ скаржили нам отцеве монастрия Мгарского, же вашое товариство и мѣщане чигири [н]-дубровские отцомъ стани и озера забирают и отнѣмають, що же не мається дѣяти, сурово вам приказуем, абысте скучечную з тих, которых обвѣнят оучинили справедливост и сами в стани и озера чернцовъ мгарскихъ втручат не вожили и в пожитках обители святой належныхъ яким-колвекъ кривди не задавали способомъ для ласки нашей сродого на спротивнихъ без одпусту караня.

В Чигиринѣ¹⁶, месяца августа 15 дня, року 1659¹⁷.

Іоанъ Виговский

ЦДІА України в Києві, ф. 137, оп. 1, спр. 127, арк. 49/55. Копія 1729 р. із заголовком: «Універсалъ Виговскаго, гетьмана, на станъ Чигирин-Дубравский».

ПРИМІТКИ

1. Іван Виговський (р. н. невід.— 26 березня 1664) — генеральний військовий писар (1648—1657), гетьман України (1657—1659).
2. В'язівець (В'язівок) — тепер село Михайлівської сільської Ради Лубенського району Полтавської обл. Заснований у першій половині XVII ст. у долині р. Сули. Був центромъ В'язівецької сотні (в акті 1654 р. згадується в'язівецький сотник Дмитро Кулябченко). Як свідчить універсал Юрія Хмельницького від 1 листопада 1659 р., Богдан Хмельницький віддав В'язівець Лубенському Мгарському монастиреві («ижъ якъ небожчикъ панъ отецъ нашъ, поглядаючи на убозство святія обители Мгарська, а хотечи бы през тое на ономъ святомъ мѣстѣ хвала божия не уставаючи квитнула и тимъ больше помножене брала, при щоденъніхъ молитвахъ, пустил села для пожиткования и інхъ нужнихъ потреб велебного отця Виктора Загоровскаго [...] село Вязовокъ зъ принадлежностями своими»). Володіючи селянами В'язівця, до якого належали урочища М'ятляшівка, Бочки, Солонця, Хорольські Колодязі, Вовчі Могили, Сухий В'язівець і Сирій В'язівець, ченці скуповували грунти в селян. Після створення 1658 р. Лубенського полку, В'язівці входили до 2-ї Лубенської сотні, з 1781 — Лубенського повіту Київського намісництва. 1729 р. в селі налічувалося 72, 1787—635 жителів. 1781 р. числилась 201 хата, у т. ч. 52 виборних козаків, 39 козаків-підпомічників і 110 посполитих.
3. Снітинці — тепер село Снітин, центр сільської Ради Лубенського району. Перша згадка як про укріплення, що захищало густозаселену долину р. Удай від нападів кочівників, належить до XII ст. З 1658 р.— сотенне містечко Лубенського полку, з 1781 — Лубенського повіту Київського намісництва; 147 хат, у т. ч. 16 реєстрових козаків, 15 козаків-підпомічників і 116 посполитих. 1787 р. налічувалося 606 душ.
4. У тексті копії дописано: «В подлинномъ подпись таковъ». Після підпису гетьмана: «Место печати генералтарской».
5. У 1658—1659 рр. лубенським полковником був Павло Швець (Омелянович); потім цей пост займали Яків Засядько (1659—1660), Степан Шамлицький (1660—1661, 1663), Андрій Пирський (1662—1663). Г. Вербицький (1663) та ін.
6. Напевне, йдеться про руйнування, що сталися під час повстання, очолюваного полтавським полковником Мартином Барабашем і кошовим Запорізької Січі Яковом Барабашем у кінці 1657—1658 рр. У 1659 р. Мгарський монастир був спалений російським боярином Г. Г. Ромодановським, який активно втручався у справу обрання гетьманами угодних Росії кандидатів.

7. Віктор Загоровський був дев'ятим ігуменом Лубенського Мгарського Свято-Преображенського монастиря. У серпні 1658 р. він за дорученням патріарха Никона відвідав Івана Виговського в таборі під Снітинцями. Попередниками Віктора Загоровського були Василій Філарет (Висоцький), Феодосій (Золотар), Калістрат, Сарапон (Висоцький), Іоанн, Самуїл і Петроник (Левкович).

8. Йдеться про млин у селі Вовчику (тепер — центр сільської Ради Лубенського району на р. Сулі, за 25 км від Лубен). З 1658 р. Вовчик перебував у складі Лубенської сотні; у 1750—1764 рр. входив до Снітинської сотні Лубенського полку. 1781 р. у Снітині налічувалося 236 хат, у т. ч. 112 реєстрових козаків, 32 козаків-підпомічників і 92 посполитих. У 1787 р.—723 жителі:

9. Ржищів — тепер селище міського типу Кагарлицького району Київської обл. на правому березі Дніпра, у глибокій долині, оточений Дніпровськими горами. Вперше згаданий у літописі 1151 р. під іменем Іван-гора. Під час Хмельниччини — сотenne містечко Канівського полку. За Андrusівським перемир'ям 1667 р. Ржищів у складі Правобережної України відійшов до Польщі.

10. У тексті копії дописано: «В подлинномъ подпись таковъ». Після підпису гетьмана: «Мѣсто печати рейментарской».

11. Лубни — тепер місто, районний центр Полтавської обл. на р. Сулі. Засноване 988 р. Згадується як Лубно в Іпатіївському літописі під 1107 р. Захоплене 1185 р. половцями. 1239 р. зруйноване монголо-татарами. У XIII—XV ст. Лубни входили до Сарайської та Переяславської спархії. З 70-х рр. XVI ст. належали князям Вишневецьким, мали магдебурзьке право. У 1658—1768 рр.—центр Лубенського полку. 1729 р. в Лубнах був 331 двір, з 1781 р.—повітове місто Київського намісництва. Тоді в ньому налічувалося 588 будинків, 3750 жителів, 7 церков, 3 школи, 3 шпиталі, 73 крамниці, 20 шинків, аптека. Щороку відбувалося 4 ярмарки і два базари на тиждень.

12. Сула — річка у Сумській і Полтавській областях України, лівий доплив Дніпра, впадає у Кременчуцьке водосховище. Довжина — 363 км. Бере початок на південно-західних схилах середньоросійської височини. На Сули — міста Ромни і Лубни.

13. Угуринці — місце побутування не вдалося точно встановити.

14. У тексті копії дописано: «В подлинномъ подпись «тактовъ». Після підпису гетьмана: «Мѣсто печати рейментарской».

15. Чигирин-Дуброва (Чигирин-Діброва, Морозівка) — містечко Лубенського полку, з 1781 р.—Городиського повіту Київського намісництва, згодом Кременчуцького повіту Полтавської губернії на транспортному тракті Кременчук—Золотоноша поблизу р. Сули. 1781 р. в містечку налічувалося 308 хат, у т. ч. 37 виборних козаків, 141 козак-підпомічник і 130 посполитих. У 1787 р.—1139 жителів. Щороку відбувалося три ярмарки. У 1959—1960 рр. під час спорудження Кременчуцької ГЕС затоплене Кременчуцьким водосховищем.

16. Чигирин — місто, центр Чигиринського району Черкаської обл. на р. Тясмин. У І-й половині XVI ст. згадується як укріплений козацький зимівник. З 1569 р.—центр Чигиринського староства. 1592 р. дістав магдебурзьке старство. До 1648 р.—сотenne містечко. З 1648 р.—центр Чигиринського полку, у 1648—1678 рр.—гетьманська столиця. За Прutським договором 1711 р. відійшов до Польщі.

17. У тексті копії дописано: «В подлинномъ таковъ подпись». Після підпису гетьмана: «Мѣсто печати рейментарской».